

International
SOCIAL SCIENCES
STUDIES JOURNAL

SSSjournal (ISSN:2587-1587)

SOCIAL SCIENCES
STUDIES JOURNAL

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:5, Issue:35
sssjournal.com

pp.2732-2738
ISSN:2587-1587

2019
sssjournal.info@gmail.com

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 30/03/2019 | The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 31/05/2019
Published Date (Makale Yayın Tarihi) 31.05.2019

BASIN KONSEYİ

PRESS COUNCIL

Prof. Dr. Ahmet ÇİFTÇİ

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü, Ankara/TÜRKİYE

Gözde DAL

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü, Ankara/TÜRKİYE

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3940-0189>

Article Type : Research Article/ Araştırma Makalesi

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.26449/sss.j.1511>

Reference : Çiftçi, A. & Dal, S. (2019). "Basın Konseyi", International Social Sciences Studies Journal, 5(35): 2732-2738.

ÖZ

Özdenetim, gazeteciler tarafından oluşturulan meslek içi kurallarla, yine gazetecilerin kendilerini denetleme sistemidir. Özdenetimin amacı, mesleğin daha saygın ve güvenilir hale gelmesini sağlamak ve Devletin basına müdahalesini en aza indirmeye çalışmaktır. Böylece basın-yayın, hak ve hürriyetlerini sınırları dâhilinde müdahalesiz bir şekilde kullanan bir meslek örgütü haline gelmiş olacaktır. Oluşturulan ilkelerin uygunluk denetimi ise Basın Konseyi yapmaktadır. Özdenetim sisteminin en önemli ve etkin faaliyet organı Basın Konseyi'dir. Gazetecileri ve toplumun belirli kesimlerinden insanları bir araya getiren Basın Konseyi özdenetimin gelişmesi ve etkin hale gelmesini sağlar. Basın Konseyi'nin amacı basın-yayın yoluyla ortaya çıkan her türlü olumsuzluğu engellemektir. Bu sayede dış müdahale olmadan kendi içinde sorunları çözmeye çalışır. Türkiye'de özdenetim sistemini geliştirmek adına oluşturulan Basın Konseyi'nin etkili olup olmadığı tartışma konusudur. Basın Meslek İlkeleri ile etkinliği artırılmaya çalışılan sistemin alanadaki etkisi üzerinde durulacaktır. Makalenin konusunu özdenetim ve Basın Konseyi oluşturmaktadır. Özdenetim kavramının ne olduğu, Basın Konseyi'nin tarihçesi ve günümüzdeki durumu değerlendirilecektir. İdeal olan özdenetim sistemi ve Basın Konseyi uygulamaları çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Denetim, özdenetim, Basın Konseyi.

ABSTRACT

Self-regulation is the system of self-monitoring of journalists by professional rules established by journalists. The aim of self-regulation is to ensure that the profession becomes more respectable and reliable and to try to minimize the intervention of the State in the press. Thus, press-publication, rights and freedoms within the boundaries of a professional organization will be used in a non-intervention. The conformity audit of the principles established is made by the Press Council. The most important and effective activity body of the self-regulation system is the Press Council. Bringing together journalists and people from certain parts of society, the Press Council ensures that self-regulation develops and becomes effective. The aim of the Press Council is to prevent any negative consequences arising from the press. In this way, it tries to solve problems within itself without external intervention. Turkey Press Council was created in order to improve the self-regulatory system is a matter of debate whether it is effective. With the Press Professional Principles, the effect of the system in the field will be emphasized. The subject of the article is self-regulation and the Press Council. The concept of self-regulation, the history and current status of the Press Council will be evaluated. The ideal self-regulation system and Press Council practices are the subject of this study.

Key Words: Control, self-control, Press Council.

1. GİRİŞ

Genelde ifade hürriyeti özelde ise kitle iletişim hürriyetinin sağlanabilmesi için amacına uygun sistemlerin var olması gerekir. Hürriyetleri sağlayacak, gelişimlerini destekleyecek ve müdahalelerin önüne geçebilecek özellikleri bünyesinde barındıran bu sistem özdenetim sistemidir. Bundan dolayıdır ki basın-yayın hürriyeti konusunda özdenetim sistemi yadsınamaz bir öneme sahiptir. Bu önemi sebebiyle özdenetim kavramının hem basın-yayın mensupları gazeteciler, hem de medya hizmet sağlayıcılarının kabul etmesi şarttır. Basın-yayın yoluyla yapılan hak ve hürriyet ihlallerinin yaptırımı, yayıncı kurum ya da kuruluşun sorumluluğundadır. Özdenetim basın-yayın mesleğinin itibarını kuvvetlendirmek için oluşturulmuştur. İfade ve kitle iletişim hürriyeti konusunda yaşanan sıkıntıların önüne geçebilmek adına yapılan çalışmalar sonucunda ortaya çıkmıştır. Özdenetim sistemi sayesinde basın-yayın kamuoyunun önünde saygınlık ve güvenilirlik kazanmış olacaktır. Kendi kendini denetleme sistemi olarak tanımlanan özdenetim kavramında meslek içi örgüt şeklinde oluşmuştur. Meslek mensupları tarafından oluşturulan meslek içi etik ilkeler doğrultusunda basın-yayın organları denetlenmektedir.

Özdenetim sistemini ilk uygulayan meslek örgütü Basın Şeref Divanı olmuştur. Divan'ın hürriyetlerin geniş yer bulduğu 1960 ihtilalinden sonra ihlallerin önüne geçebilmek adına oluşturulmuştur. Amacı sınırsız hak ve hürriyetin kötüye kullanılmasını engellemek ve kişilik hakkı ihlallerinin önüne geçmek olan Divan, bu amaca hizmet etme konusunda sıkıntılar yaşamıştır. Sadece ceza verici, baskılayıcı ve zorlayıcı bir örgüt olabilmıştır. Bu sebeplerden dolayı da Divan kısa sürede dağılmıştır.

Özdenetim alanında yaşanan boşluk ve 1980 ihtilalinin sonucunda gazetecilerin tutuklanması, gazete ve dergilerin kapatılması ifade ve kitle iletişim hürriyetinin gelişimini engellemiştir. Hak ve hürriyetlerin tanınmasını sağlamak, kitle iletişim alanına Devletin müdahalesini en aza indirmek ve saygın, güvenilir bir meslek örgütü oluşturabilmek için özdenetim sisteminin işlerlik kazanması gerekir. Bu sebeple, özdenetim sisteminin en etkin ve önemli kuruluşu olan Basın Konseyi oluşturulmuştur. Gönüllülük esaslı çalışan Konsey, basın-yayın alanındaki her türlü olumsuzluğun, aksamaların önüne geçmeyi amaçlamaktadır. Amacı doğrultusunda hazırladığı Sözleşmesi ve Basın Meslek ilkeleri özdenetim sisteminin işler hale gelmesini sağlar. Hak ihlalleri meslek ilkeleri doğrultusunda incelenir ve şikâyetler yine meslek ilkelerini dayanak gösterilerek yapılır. Bu doğrultuda caydırıcı nitelikte olmayan uyarıcı niteliğinde şikâyeti yersiz bulma, uyarma ve kınama' kararlarından birini vermeye yetkilidir. Günümüzde halen varlığını devam ettiren konsey hak arama ve hürriyet ihlalleri konusunda kitlelere teminat vermektedir.

2. BASIN KONSEYİ

2.1. Özdenetim Kavramı

Basın-yayında hürriyet konusu demokratik değerlere sahip bir toplumun ifade ve kitle iletişim hürriyetine verdiği değer sonucunu içerir. Kitle iletişim hürriyeti, haberlerin, fikirlerin ve kanaatlerin radyo, televizyon, sinema, internet gibi kitle iletişim araçlarıyla aktarılması ve yayılması sürecidir.(Bıyıklı, 1989; 8 & Gedik, 2008; 34 & İçel, 2015; 58) Basın-yayındaki etik ilkelerin de bu hürriyete katkısı büyüktür. Toplumda genel kabul görmüş bir etik anlayışının hâkim olması hak ve hürriyetlerin gelişimi için şarttır. Yani basın-yayın için hak ve hürriyet kavramı yadsınamaz bir koşuldur. Bu gereklilik de basın-yayın alanında etik ilkelerin varlığını ve korunması gerektiğini sonuçlar. (Tokgöz, 1994; 58-59)

Özdenetim basın-yayının kendi kendini denetleme sistemidir. Devletin basın-yayına müdahalede bulunmasını engellemek ve kamuoyunda güçlü ve saygın bir basın-yayın oluşturmak adına özdenetim sistemi ortaya çıkmıştır. Demokratik ülkelerde en önemli ve etkin denetleme gücü basın-yayının hak ve hürriyet sahibi olmasına bağlıdır. Denetim ve eleştiriye gücü yeten, kontrol erki olarak nitelendirilen basın-yayın organlarının gücünü kullanırken kusurlu davranma riskinden dolayı bir ön denetim sistemi bulunması şarttır. Hak ve hürriyetlerini kötüye kullanmaları durumunda, devlet gücünün basın-yayını sınırlayıcı önlemler alması kaçınılmazdır. Bu sebeple hür

basın-yayının varlığına uygun olmayan müdahalelerin önüne geçebilmek için özdenetim sisteminin varlığı şarttır.(İçel, 2015; 255)

Özdenetim basın-yayın hürriyetine zarar vermeden, toplumsal sorumluluk bilinciyle hareket eden metotlar kullanılarak uygulanan bir sistemdir. Yani özdenetim, basın-yayın organlarının kendi kendini denetlemesidir. Devletten bağımsız bir şekilde kendi oluşturduğu meslek kurallarıyla yapılan denetleme sistemine verilen addır. Gazetecilerin kamuyla olan ilişkilerini, mesleğin saygın ve itibarlaştırılması için oluşturmuştur. Basın-yayın hürriyetini korunabilmesi için özdenetim sisteminin işlev kazanması şarttır.

Basın-yayının yoluyla yapılan kişilik hakkı ihlallerinin incelendiği ve değerlendirildiği bir sistemin temel amacı özdenetim kavramının sektörde varlığını korumak olmalıdır. Özdenetim sisteminin diğer önemli amacı, kişinin haklarının ön planda tutulmasına özen göstermektir. Gazetecinin hak ve hürriyetlerinin iyileştirilmesi ve hür bir ortamda mesleğin gereklerinin yapılabilmesini teminat altına alan sistem, gazetecinin yaptığı kişilik hakkı ihlallerinin de karşısındadır. Özdenetim kavramı basın-yayının varlığı ve kişi hak ve hürriyetlerinin korunması adına uygulamaya konulmuş bir kavram olup, işleyişine bu sebeple önem verilmelidir.

Gazetecilerin toplumsal sorumluluklarını belirtmek amacıyla oluşturdukları etik kuralların, demokratik yaşamda kendilerinin hürriyetlerini engelleyici nitelikte olmamasına dikkat etmek gerekir. Bundan dolayı da basın-yayımda özdenetimin sağlanması için çeşitli girişimlerde bulunulmuş, en ideal olanı uygulanmaya çalışılmıştır.(Özgen, 2002; 61)

Basın-yayın kuruluş ve mensupları hak ve hürriyetlerini korumak ve bunlardan kaynaklanacak her türlü ihlalden kaynaklanacak ve toplum önünde basın-yayının saygınlık ve güvenilirliğini ortadan kaldıracak iş ve işlemlere engel olmak amacıyla özdenetim sistemi oluşturmuştur. Bu sistem mesleğin ve mensuplarının kendi kendini kontrol etmesini sağlar. Basın-yayın hukuksal her türlü müeyyideden yetkilerini koruyarak uygulamaya koyduğu çeşitli mesleksi ve etik kurallarla kendi kendini denetlemektedir.(Demir, Avşar, 2005; 81)

Özdenetim, sansürden farklı bir kavramdır. İşleyebilmesi için ortada bir suç unsurunun bulunması gerekmez. Basın-yayın organları tarafından kabul edilen ve özdenetim sisteminin temel yapısını oluşturan basın meslek ilkelerine uyma zorunluluğu vardır. Uygunluk denetimi, yine basın-yayın mensupları tarafından oluşan bir kurul tarafından yapılır. Amaçları, bir yandan saygın bir basın-yayın yaratma düşüncesi bir yandan da kişi hak ve hürriyetlerini güvence altına almak, devletin basına müdahalesini en aza indirmektir.(Kızıllı Erkel, 1998; 29) Kitle iletişim hürriyeti korunurken kişi hak ve hürriyetlerinin de korunduğu çift amaçlı bir denetim sistemi ortaya konmuş olur.

Özdenetim, kitle iletişim araçlarının ve mensuplarının hür olma ve yapacakları hatalar yüzünden yargılanmasının yetkili merciler tarafından değil, kendi meslektaşları tarafından yapılması hakkını korumaktadır. Ayrıca kitle iletişim araçlarında uygulanan özdenetimin gerekliliği şu şekilde açıklanabilir: (Haraszti, 2008; 12)

- Kitle iletişim araçlarının özdenetimi, meslek mensuplarının hürriyetlerini korumasını ve bu hürriyetleri savunmasını sağlar.
- Dışarıdan gelecek her türlü müdahalenin engelleyici görevini üstlenir.
- Kitle iletişim alanının daha kaliteli olmasını sağlar.
- Özdenetim sisteminin var oluşu hesap veren bir kitle iletişim alanının varlığıyla eş değerdir.
- Okuyucuların, dinleyici ve izleyicilerin kitle iletişim araçlarına daha kolay ve çabuk bir şekilde ulaşımını sağlar.

Hak ve hürriyetlerin var olduğu, demokratik bir toplumda, basın-yayın faaliyetleri Devlet kontrolünü en aza indirmiştir. Müdahaleyi azaltan sistem de basın-yayımda uygulanan özdenetim kavramıyla sağlanır. Kitle iletişim hürriyetinin sağlanabilmesi için özdenetim kavramı yardımcı niteliktedir. Gönüllülük, isteğe bağlılık esasıyla çalışan özdenetim sistemi, basın-yayın

organlarının mensupları tarafından oluşturulmuştur. Sistemin amacının kitle iletişim hürriyeti önündeki her türlü engeli kaldırmak ve sansürden uzak bir meslek örgütü oluşturabilmektir. Bu amaç doğrultusunda da kendi meslek örgütleri bünyesinde birtakım ilkeler oluşturulmuştur. Bu ilkeler uygun olmayan işler müdahale ve baskıyla karşılaşır. Bundan dolayı da gazetecilerin dikkat edeceği en önemli nokta kendisine yapılacak müdahaleyi engelleyecek türden haber yapmak olmalıdır. Meslek mensupları tarafından da bu ilke ve usullere uygun davranmaları yani kendilerini de özdenetimin bir parçası haline getirmeleri gerekir.

Basın-yayında uygulanan özdenetim, yayın yoluyla herhangi bir suç işlenmesine müsaade etmeden, kamusal sorumluluk teorisi doğrultusunda etil kurallar doğrultusunda yayın yapılmasına yardımcı olacaktır. Özdenetimin amacı, iletişim hürriyetini mesleğin itibarını, saygınlığını sağlamak, kişi hak ve hürriyetini güvence altına almak, kitlelerin basın-yayına karşı güven duymasını sağlamak ve her türlü Devlet veya Hükümetten kaynaklı müdahaleleri en aza indirmeye çalışmaktır. Basın-yayın mensupları arasında dayanışma duygusunun oluşumunu da sağlayan özdenetim kavramının, Kanunlarla uyumlu bir biçimde ortaya konması gerekir. Basın-yayın mensupları ve hizmet sağlayıcıların ortak bir çaba ile ideal olan özdenetim sistemini ortaya koymaları gerekir. (Coşkun, 2018; 76)

2.2. Basın Şeref Divanı

Basın-yayında özdenetim sisteminin oluşması fikri Türkiye’de Gazeteciler Cemiyeti’nin bu alandaki faaliyetleriyle başlamıştır. Gazeteciler Cemiyeti ile İstanbul Gazeteciler Sendikası tarafından ortaya çıkarılan özdenetim sistemi için yabancı bir uzmandan fikir alınması adına Milletlerarası Basın Enstitüsüne başvurulmuştur. Enstitü, başvurunun ardından İsveç Basın Konseyi üyesi Alen Hernelius’u yardım için gönderir. A. Hernelius ve Türk hukukçuları kendi gazetecileri ile birlikte bir çalışma programı oluşturur. Bu çalışmaların akabinde meslek kurallarını belirleyen Basın Ahlak Yasası ile Basın Şeref Divanı’nın tasarısı oluşturulur. Bütün bu gelişmelerden sonra 24 Temmuz 1960 tarihi itibarıyla Basın Şeref Divanı özdenetim uygulaması modeli olarak ortaya çıkmıştır.

Basın Şeref Divanı, Basın Ahlak Yasası’ndaki ilkelere uyulup uyulmadığının kontrolünü ve bu kontrolünü, basının kendi kendini denetlemesi sistemini yürütmek şeklinde gerçekleştirmekteydi. Divan bu kurallarla basını denetleme görev ve yetkisine sahiptir. (İçel, 2015; 255-261) meslek mensupları tarafından uyulmak zorunda olunan Basın Ahlak Yasası ise şöyledir: (Kızıl Erkelli, 1998; 119-120)

- 1- Bir amme müessesesi olan gazetecilik mesleği, bu mesleğin dışında kalan özel veya ahlaka aykırı maksat ve menfaatlere alet edilemez.
- 2- Yazı, haber, fotoğraf vesair şekillerde yapılacak yayınlarda şu hususlara riayet edilir:
 - a) Ahlaka aykırı veya müstehcen yayında bulunulamaz.
 - b) Şahıs, müessese ve zümreleri hedef tutan yayınlarda galiz kelimeler kullanılmaz. Şeref ve haysiyetlere karşı haksız yayın yapılamaz.
 - c) Amme menfaatlerini ilgilendirmeyen hallerde fertlerin hususi hayatları, küçük düşürücü şekilde teşhir edilemez.
- 3- Haberlerde, olayların yorumunda hakikatlerden, tahrif veya kısaltma yoluyla maksatlı olarak ayrılamaz. Doğrusuyla uyandırılabilen tahkiki gazetecilik imkânları içinde bulunan haberler tahkik edilmeden ve doğruluğuna emin olunmadan yazılamaz.
- 4- Gazetenin veya gazetecinin şahıs veya taraf tutan kanaatlerine haberin metninde yer verilmez.
- 5- Haber başlıklarında haberin ihtiva ettiği hususlar tahrif edilemez.
- 6- Amme menfaati mutlak lüzum göstermedikçe “mahrem” kaydı ile verilen malumat yayınlanamaz.
- 7- Gazeteci kaynakların mahremiyetini koruyacak ve kendisine verilen sırlara saygı gösterecektir.
- 8- Haber, yazı veya resim kaynaklarının, yayın tarihi için koydukları zaman kaydı ihlal edilemez.

- 9- İlan, reklam mahiyetindeki haber, resim veya yazıların ilan veya reklam olduğu tereddüde yer bırakmayacak şekilde belirtilir.
- 10- Mevkatelerin verdikleri yanlış bilgilerden dolayı yollanacak haklı cevap ve tekzipler, cevap veya tezkibe sebep olan yazının tesirini tamamıyla giderecek şekilde en kısa bir zamanda yayınlanır.

Basın Şeref Divanı'nı kurulmasından bir süre sonra başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Basın-yayın hürriyetinin önündeki her türlü engel ve dış müdahaleleri yok etmek amacıyla oluşturulan Basın Şeref Divanı amacından uzaklaşan iş ve işlemlerde bulunmuştur. Başarısızlığında çok fazla neden vardır. En önemli nedenleri arasında sadece cezaî müeyyidelerin olduğu bir örgüt haline gelmiş olması ve ahlaki yaptırımlar konusunda etkisiz kalması gösterilebilir. Ayrıca etik ilkelere uymayan gazete ve dergilere Basın İlan Kurumu tarafından verilen ilanların kesilmesi sisteminin oluşması başarısızlıkla sonuçlanmasına neden olmuştur.

2.3. Basın Konseyi

Basın Şeref Divanı'nın başarısızlıkla sonuçlanan özdenetim girişiminden sonra Türkiye'de Basın Konseyi adı altında bir meslek örgütü kurulmuştur. Basın Konseyi basın-yayın hürriyetini korumak ve basın-yayın yoluyla yaşanacak kişilik hakkı ihlallerine karşı yargısal bir sistem gibi çalışarak sorunların çözülmesini sağlamak için oluşturulmuştur. İstanbul'da 1986 yılında Hasan Cemal, Güneri Civaroğlu, Teoman Erel, Oktay Ekşi, Yalçın Doğan, Orhan Erinc, Rauf Tamer, Yurdakul Fincancı ve Güngör Mengi, özdenetim sistemi ve meslek ilkeleri doğrultusunda bir araya gelip bir çalışma grubu oluşturmuşlardır. Bu çalışmalar sonucunda 6 Şubat 1988 tarihinde Basın Konseyi kurulmuştur. Konsey'in ilk başkanı Prof. Faruk Erem, ikinci başkanı ise Oktay Ekşi olmuştur. (İçel, 2015; 262-264 & Kızıl Erkelli, 1998; 140-141)

Konsey'in kurulmasıyla Basın Meslek İlkeleri adı altında oluşturulan kurallar meslek mensupları tarafından uyulması gerektiği bildirilmiş, Basın Konseyi Sözleşmesi de gazetecilerin onaylarına sunulmuştur. Konsey'e katılım zorunlu değil, gönüllük esastır. Üye olmak isteyenlerin bu iki belgeyi de kabul etmesi şartı aranmaktadır. (Özgen, 2002; 196)

Basın Konseyi Sözleşmesi kuruluşun organlarını, seçim esas ve usullerini, görevlerini, konseyin şikâyetleri değerlendirme yöntemlerini, uygulayabileceği müeyyideleri açıklayan bir belge niteliğindedir. (Kızıl Erkelli, 1998; 141) Basın Konseyi basın-yayını daha saygın bir meslek haline getirmek, hak ve hürriyet ihlallerinin önüne geçebilmek adına çeşitli düzenlemeler yapmıştır. Sözleşme metnine de amacı doğrultusunda hükümler getirilmiştir. Basın Konseyi bahse konu Sözleşme ile basın-yayın organları arasında oluşturulmuş bir gönüllü kuruluştur. Basın Konseyi'nin amacı Sözleşme'nin 1. maddesinde ifade edilmiştir. Buna göre daha hür, saygın ve itibarlı bir basın-yayına kavuşma amcında olduğu belirtilmiştir. Sözleşme'ye göre kamuoyunun gerçekleri öğrenme hakkının varlığı esastır. (Parlak, 2016; 122)

Gazetecilerin uymayı taahhüt ettikleri ya da uymak zorunda oldukları meslek ilkeleri vardır. Basın Konseyi'nin incelemelerde bulunurken de dikkate aldığı bu ilkeler Basın Meslek İlkeleri olarak adlandırılır. Bahse konu ilkeler şöyle sıralanabilir: (İçel, 2015; 264-268)

1. Yayınlarda hiç kimse; ırkı, cinsiyeti, sosyal düzeyi ve inançları nedeniyle kınanamaz, aşağılanamaz.
2. Düşünce, vicdan ve ifade özgürlüğünü sınırlayıcı; genel ahlâk anlayışını, dinduygularını, aile kurumunun temel dayanaklarını sarsıcı ya da incitici yayıncı yapılamaz.
3. Kamusal bir görev olan gazetecilik, ahlâka aykırı özel amaç ve çıkarlara alet edilemez.
4. Kişileri ve kuruluşları, eleştiri sınırlarının ötesinde küçük düşüren, aşağılayan ve iftira niteliği taşıyan ifadelerle yer verilemez.
5. Kişilerin özel yaşamı, kamu çıkarlarının gerektirdiği durumlar dışında, yayıncı konusu olamaz.
6. Soruşturulması gazetecilik olanakları içinde bulunan haberler, soruşturulmaksızın veya doğruluğuna emin olunmaksızın yayıncı yapılamaz.

7. Saklı kalması kaydıyla verilen bilgiler, kamu yararı ciddi bir biçimde gerektilmedikçe yayınlanamaz.
8. Bir basın organının dağıtım süreci tamamlanmadan o basın organının özel çabalarla gerçekleştirdiği ürün, bir başka basın organı tarafından kendi ürünü müş gibi kamuoyuna sunulamaz. Ajanslardan alınan özel ürünlerin kaynağının belirtilmesine özen gösterilir.
9. Suçlu olduğu yargı kararıyla belirlenmedikçe hiç kimse “suçlu” ilan edilemez.
10. Yasaların suç saydığı eylemler, gerçek olduğuna inandırıcı makul nedenler bulunmadıkça kimseye atfedilemez.
11. Gazeteci, kaynaklarının gizliliğini korur. Kaynağın kamuoyunu kişisel, siyasal, ekonomik ve benzeri nedenlerle yanıltmayı amaçladığı haller bunun dışındadır.
12. Gazeteci görevini, taşıdığı sıfatın saygınlığına gölge düşürebilecek yöntem ve tutumlarla yapmaktan sakınır.
13. Şiddet ve zorbalığı özendirici yayın yapmaktan kaçınılır.
14. İlan ve reklâm niteliğindeki yayınların bu nitelikleri, tereddüde yer bırakmayacak şekilde belirtilir.
15. Yayın tarihi için konan zaman kaydına saygı gösterilir.
16. Basın organları, yanlış yayınlardan kaynaklanan cevap ve tekzip hakkına saygı duyarlar.

Basın Konseyi meslek ilkeleriyle basın-yayımda çıkan her türlü ihmalin ve haksızlığın sonucunda kişilerin hak ve hürriyetlerine bulunulan saldırılara karşı inceleme ve denetleme merkezi şeklinde işler. Hak gaspına uğryan kişilerin şikâyetleri sonucunda yapılan bu incelemelerde Konsey objektif ve tarafsız olmaya özen göstermelidir. (Demir, Avşar, 2005; 86) iletişim ve kitle iletişim hürriyetinin ihlalleri mevzu bahis olduğunda Konsey re’sen inceleme başlatabilir. Bu da Konsey’in sadece şikâyetler doğrultusunda işlem yapan bir örgütlenme olmadığının kanıtıdır.

Basın Konseyi’nin kurulları ise şöyledir: (Özgen, 2002; 199)

- Basın Konseyi Üyeler Kurulu,
- Temsilciler Kurulu,
- Basın Konseyi Yüksek Kurulu.

Basın Konseyi’ne şikâyet meslek ilkelerine aykırı hareket edildiği gerekçesiyle yapılır. Gazeteciler şikâyet edilebileceği gibi basın-yayın organları da şikâyet edilebilir. Yapılan şikâyetler Basın Konseyi Yüksek Kurulu tarafından görüşülüp karara bağlanır. Bir diğer organı Basın Konseyi Üyeler Kurulu ise üyelerden oluşur karar verme yetkisine sahip değildir. Basın Konseyi Yüksek Kurulu şikâyetler hakkında şikâyeti yersiz bulma, uyarma ve kınama kararları verebilir. Kitle iletişim hürriyetini doğrudan etkileyen ve basın yoluyla inceleme talep edilen olaylara Konsey re’sen bakma yetkisine sahiptir. (Kızıl Erkelli, 1998; 353)

Basın Konseyi’nin verdiği kararlar kesindir. Yargı yoluna başvurulmaz. Bu da Konsey’in şeffaflığına ve güvenilirliğine olumsuz bir etki yapmaktadır. Verdiği kararların ağır olmaması kararların incelenmemesini gerektirmez.

Basın Konseyi basın-yayın alanına hizmet veren ve çok yararlı işlerde bulunan bir kuruluştur. Basın-yayın mesleğinin düzenli ve doğru bir biçimde işlenmesini sağlar. Suiistimallere açık yanları olmakla birlikte bunların önüne geçmek için adil bir kuruluş oluşturma duygusuyla hareket edilmelidir. (Coşkun, 2018; 82)

3. SONUÇ

Basın-yayın yoluyla yapılan haberlerin hak ihlaline sebebiyet vermesi durumunda hukuksal müeyyidelerle değil de kendi meslek ilkeleri doğrultusunda kendi kendilerini denetlemesine özen denetim denir. Özdenetim sayesinde ifade ve kitle iletişim hürriyetinin sağlanması konusunda

ilerleme katedilir. Zira kavramın hak ve hürriyetlere etken olması yetkilerin sınırsız ve sonsuz kullanılmasının da önüne geçer.

Özdenetim sisteminin Türkiye’de ilk uygulama alanı Basın Şeref Divanı olmuştur. 1960 ihtilalinden sonra Devlet eliyle kitle iletişim hürriyeti alanındaki müdahaleler azaltılmış ve daha hür basın-yayın ortaya koyulmuştur. Bu durumun olumlu yanlarının yanında olumsuz yanları da ortaya çıkmıştır. Engellerin olmadığı bir ortamda sapmaların yaşanılması kaçınılmazdır. Bu sebeple Devletin basın-yayına müdahalede bulunmasının önüne geçebilmek adına çeşitli denetim fikirleri düşünülmüştür. Sonunda özdenetim sisteminin ihtiyacı fikrinde sabit kalmıştır. Basın-yayın mensuplarının kendi oluşturdukları kurallar dâhilinde kendi kendilerini kontrol edecekleri özdenetim sistemi, uygulayıcı olarak da Basın Şeref Divanı kurulmuştur. Fakat Divan’ın amacından saparak sadece ceza kesici bir örgütlenme haline gelmesi başarısızlıkla sonuçlanmış ve çok fazla faaliyet gösterememiştir.

Özdenetim sisteminin faaliyet alanı bulma çalışmaları devam etmiş ve 1980 ihtilali sonucunda yaşanan sıkıntılı kitle iletişim alanı bu fikrin hayata geçirilmesini hızlandırmıştır. İhtilal sonrası kapanan gazetelerin, tutuklanan gazetecilerin oranının giderek artması sonucu mesleğin kendi kendini denetleme sistemine ihtiyacı olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sebeple de özdenetim sistemi tekrar gündeme gelmiştir. Sistemin uygulayıcısı bu kez Basın Konseyi adında çalışma yürüten bir örgütlenme olmuştur. Halen varlığını devam ettiren Konsey, Basın Şeref Divanı’nın aksine ceza verici nitelikte olmaktan çok barışçıl yollarla kitle iletişim alanını geliştirmeye yönelik işler yapmıştır. Konsey basın-yayın alanının daha saygın, itibarlı, güvenilir ve adaletli bir örgütlenme haline getirmek amacıyla kurulmuştur.

Günümüzde özdenetim sisteminin faaliyet alanı Basın Konseyi’dir. Konsey’e yapılan “şikâyetler ya da re’sen incelemeler Yüksek Kurul tarafından incelenmekte ve karara bağlanmaktadır. Karar sonuçları da Konsey’in internet sitesinde yayınlanmaktadır. Basın Konseyi’nin internet sitesindeki raporlardan başvuru sayısının yıllar içinde artmadığını ama ihlallerin bu doğrultuda arttığı görülmektedir. Konsey’in caydırıcı nitelikte kararlar almadığı düşünüldüğünde kamuoyunun şikâyet mercii olarak görmediği de ifade edilebilir. Konsey’in geliştirilmesi ve uygulamalardaki aksaklıkların önüne geçebilmesi için hem meslek mensuplarına, hem medya hizmet sağlayıcılarına hem de kişilere görev düşmektedir. Zira izler kitlenin dâhil olmadığı bir özdenetim sistemi düşünülemez.

KAYNAKÇA

- Bıyıklı, H. (1989). Kitle Haberleşme Hukuku Ders Notları, Ankara Basın-Yayın Meslek Yüksek Okulu Yayınları, Ankara.
- Coşkun, S. (2018). 50 Yazıda Toplum ve Medya, Detay Yayıncılık.
- Demir, V. & Avşar, Z. (2005). Düzenleme ve Uygulamalarla Medyada Denetim, (1. Baskı), Piramit, Ankara.
- Gedik, Ö. (2008), Türk Yargı Kararları Çerçevesinde Türkiye’de Kitle İletişim Özgürlüğü, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Haraszi, M. (2008). Medya Öz-denetim Rehber Kitabı, (çev. RTÜK). Viyana.
- İçel, K. (2015). Kitle İletişim Hukuku, (12. Baskı), Beta, İstanbul.
- Kızıl Erkelli, N. (1998). İletişim Özgürlüğü ve Medyada Oto-Kontrol, (1 Baskı), Beta, İstanbul.
- Özgen, M. (2002). Gazetecinin Etik Kimliği, (Yenilenmiş 2. Baskı), İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Parlak, F.T. (2016). Basın Özgürlüğü Bağlamında Türkiye’de Özdenetim Uygulamaları: Hukuki Eksiklikler ve Çözüm Önerileri, Legal Yayıncılık, İstanbul.
- Tokgöz, O. (1994). Temel Gazetecilik, (3. Baskı), İmge Yayıncılık, Ankara.